

ročně místo za dnešních 90 mil. Mk. s úrokem, úmorem a obsluhou, takže zbude i na úmor starých zařízení. Tím přichází se k problémům zásobení elektřinou celých zemí. Školu v tomto oboru vytvořila severní Itálie a Německo, které má s elektrárnami v Essenu (Rheinisch-Westfälische El. Werke) a u Kattowitz (Oberschlesische E. Werke) zkušenosti 14 a 15leté.

Dnes jest v Německu po skvělých výsledcích oněch dvou velkoelektráren zápas malých elektráren s velkoelektrárnami dobojován, takže úřady i stát přímo nutí k organizaci celých provincií a zásobení z jedné racionální velkoelektrárny. K jakým jednotkám dospívá se, osvětlí některé příklady: Správa provincie Pomořan rozdělila Pomořany na 4 díly, které se zásobí ze čtyř velkoelektráren: Štralsund, Štětín, Belgard a Masov, každá asi se 120 obcemi a územím as 8000 km^2 . Pro celou provincii určeny jsou jednotné proudové ceny a dodací podmínky. V provincii saské vytvořena při zemědělské radě elektrotechnická poradna, která během čtyř let zelektrisovala svým vlivem celou provincii, takže se dodává 1500 obcím proudu ze čtyř elektráren. K velkým úkolům chystají se Bavyry, kde se pod vedením vlády buduje jedna velkoelektrárna pro Franky, zaujímající 1500 obcí s centrály u Ansbachu a v Norimberce, a dále velkoelektrárna pro celou porýnskou Falc se dvěma centrály v Homburku a Ludwigs-hafenu. Jest velmi potěšitelné, že i zemský výbor království Českého, vědom si velké důležitosti elektrisace, vybudoval samostatné strojní elektrotechnické oddělení, které dnes není jen poradnou pro obce, ale i samostatně organizující korporací, pracující na racionální elektrisaci Čech ve velkém slohu. Tak pracuje nyní mimo jiné na projektu velkoelektrárny pro střední Čechy, jež by zásobovala Prahu a 15 okresů od Rakovníka po Brandýs a od Roudnice po Zbraslav. Také zemský výbor markrabství Moravského zřizuje nyní dle usnesení sněmu z r. 1914 elektrotechnické oddělení při zemském stavebním úřadu.

(Pokračování.)

Sanace moravských zemských financí.

Napsal zemský poslanec prof. Dr. Karel Engliš.

I. Úvod. V únorovém zasedání moravského sněmu podařilo se uvéstí zemské finance téměř do rovnováhy, neboť uvážíme-li, že rozpočet zemský předložený zemským výborem na rok 1914 vykazoval bez úpravy učitelských platů v oboru potřeb řádných schodek 17.465 mil. K a že úpravou učitelských platů vzrostla řádná potřeba neukrytá o dalších 3.700 mil. K a že se podařilo celý tento schodek stlačit až na 8.664 mil. K, pak jest patrné, že do úplné sanace mnoho neschází, a to tím více, že tato číslice schodku jest dojista maximální, poněvadž jsou jednak úhradové zdroje praeliminovány až příliš opatrně, jednak se dosáhne na straně vydání dojista značných úspor. Tak jest vzrůst pивní dávky

oproti r. 1912, jenž byl pro konsum piva mimořádně nepříznivý, rozpočten pouze na 200.000 K, při údělu z osobní daně z příjmu nebrán zatím zřetel k důsledku ustanovení o nahližení do knih, taktéž výnos z daně kořaleční praeliminován až příliš opatrně a konečně rozpočteny jsou úroky z dočasných vkladů u peněžních ústavů včetně s úroky neprodaných obligací zemědělské banky pouze na 100.000 K, ač byl v minulých letech výnos ten mnohem větší, v r. 1911 dosáhl téměř půl mil. K. Na straně vydání nepočítá se na př. při humanitních ústavech s tím, že přesunutím jedné třetiny ošetrovacích nákladů za nemajetné ošetřovance na obce klesne též celkový náklad ošetrovného. Bude arci velmi mnoho záležitosti též na tom, jaký bude rok 1914 po stránce hospodářské vůbec. Konečně jest v tomto schodku započteno umořování zemských dluhů obnosem 1.748 mil. K, bez kteréhož vydání by byl schodek při nezměněném stavu zemských dluhů opět značně menší. Bylo tedy právem možno říci, že byly moravské zemské finance uvedeny téměř do rovnováhy.

Sanace moravských zemských financí má arci též svou stránku a veliký význam politický, jehož ocenění se však vymyká z rámce tohoto časopisu, to však jest významné i pro čistě finanční posouzení sanace, že sanační řešení má spíše ráz politický a správní než finanční, neboť z velké části jest vybudováno na tom, že beze změny berního a přírážkového podkladu přesunuto bylo břímě země na obce, přesunutí, jež níže bude po zásluze oceněno, jež však zřejmě prozrazuje tendenci uvolnit pouze zemské správy politicky. Bylo zřejmo, že přesunutí takové jest finančně — až na zmíněné ošetrovací náklady — dosti doporučitelné, ale běželo o to, aby zažehnána byla možnost národněpolitického vydírání a přišera komisariátu. Neboť rozvrat finančního hospodářství usnadňuje opozici minority. Sanaci moravských zemských financí dlužno tedy v první řadě považovati za úspěch politický českých stran. Lví podíl této zásluhy náleží zejména finančnímu referentu Dru Pluhařovi, jenž dovedl jasností svého úsudku přesvědčiti a houževnatostí svou získávati.

V dalším budiž jednak vyličen stav zemských financí moravských až do sanace, jednak podán přehled a rozbor sanačních předloh.

II. Stav moravského zemského hospodářství do sanace.

a) Vzrůst potřeby. V letech 1907 až 1914 vzrůstala řádná zemská potřeba takto:

rok	potřeba v K	vzrůst potřeby v K
1907	33,243.919	—
1908	35,429.988	2,186.069
1909	37,904.630	2,574.642
1910	41,288.761	3,384.131
1911	43,047.595	2,758.834
1912	49,395.459	6,347.864
1913	51,246.865	1,851.406
1914	53,472.524	2,225.659

Číslice za léta 1907—1912 vzaty jsou z účetních závěrek, za léta 1913 a 1914 z rozpočtů. Ročně vzrůstala tedy potřeba průměrně o 2,889.800 K, celkem vzrostla od r. 1907 zemská potřeba v oboru potřeb řádných o 20,228.605 K čili asi o 61%.

Tento rychlý vzestup zemské potřeby není na Moravě ojedinělým zjevem. Finanční výbor poslanecké sněmovny srovnal data zemské potřeby sestavená ministerstvem financí za r. 1905 s podobnými daty, jež sám sestavil za rok 1912, a došel k těmto výsledkům (XXI. zas. 1913 č. přílohy k stenogr. prot. 1890): Dle rozpočtů zemských z let 1905 a 1912 činila veškerá, řádná i mimořádná zemská potřeba v milionech korun:

	1905	1912	vzrůst v %
Dolní Rakousy	47.4	57.5	21.3
Horní Rakousy	8	11.8	47.5
Solnohrady	3.1	5	61.3
Štýrsko	17.2	22.6	33.5
Korutany	4	7	75
Krajina	4.3	6.7	55.8
Tyroly	6.7	11	64.2
Vorarlberk	0.79	1.46	97.4
Terst	11.33	22.42	97.8
Istrie	2.15	3.2	48.8
Gorice	1.63	2.59	58.9
Čechy	78.5	96.3	23.7
Morava	32.2	56	73.3
Slezsko	7.16	11.76	64.2
Halič	46.3	71	51.2
Bukovina	6	8.2	36.5
Dalmacie	2.4	3	25

Celkem stoupla potřeba všech těchto zemí o 119 mil. K čili o 42.6%. V Čechách a ve Štýrsku vysvětluje se malý přírůstek potřeby nečinností dotyčných sněmů. I v Dolních Rakousích byl vzrůst potřeby poměrně malý, což vysvětluje finanční výbor tím, že bylo hospodářství této země už v roce 1905 velmi pokročilé; na váhu padá též, že jest školství města Vídně z rozpočtu zemského vyloučeno, ježto jest příslušný náklad uhrazován městem Vídní. Jinak ale — kromě chudé Dalmacie a Bukoviny — všude vzrostla zemská potřeba o více než polovici.

Příčiny tohoto stoupání zemské potřeby seznáme nejlépe, srovnáme-li rozbor dřívější a nynější zemské potřeby a vyhledáme-li, která to jsou odvětví, jež takový vzestup vyvolala. Dle účetní závěrky za rok 1907, pokud se týče dle rozpočtu na r. 1914 vykazuje na Moravě zemská potřeba tyto hlavní položky:

	Potřeba v roku			vzrůst K	Potřeba vedle uvedené vzrostla o %
	1907	1914			
	korun				
I. Zemský sněm	216.140	270.000	0.5 %	53.860	24.9
II. Zemská ústř. správa	1,382.513	2,285.000	4.27 %	902.487	65.2
III. Zemský majetek	105.427	139.500	0.26 %	34.073	32.3
IV. Zemědělství	3,190.000	3,703.469	6.93 %	513.469	16.1
V. Živnosti, obch., prům.	354.441	674.400	1.26 %	319.959	90.3
Snáška	5,248.521	7,072.369	13.22 %	1,823.848	—

	Potřeba v roku			vzrůst K	Potřeba vedle uve- dená vzrostla o %
	1907	1914			
	korun				
Přenáška	5,248.521	7,072.369	13.22%	1,823.848	—
VI. Zdravotnictví	4,713.518	8,447.930	15.8 >	3,734.412	79.2
VII. Veř. péče, humanita	931.715	1,085.207	2.03 >	153.492	16.4
VIII. Veř. bezpeč., vojenství	1,319.125	1,473.860	2.76 >	154.735	11.7
IX. Vyučování	16,565.820	23,455.977	43.87 >	6,890.157	41.6
X. Věda, literatura, umění	224.077	313.700	0.59 >	89.623	39.9
XI. Veř. stavby, doprav- nictví	830.024	1,902.923	3.56 >	1,072.899	129.2
XII. Zemské dluhy	48.010	87.558	0.16 >	39.548	82.4
XIII. Zemské dávky	2,722.198	8 400.000	15.71 >	5,677.802	208.9
XIV. Pensijní etat	640.911	1,233.000	2.3 >	592.089	92.4
úhrnem	33,243.919	53,472.524	100.—%	20,228.605	60.8

Pozornosti zasluhuje zejména stoupnutí oněch položek, jež jsou v zemském rozpočtu značnými procenty zastoupeny, tedy především náklad na školství, jenž dle rozpočtu zemského výboru na rok 1914 vyžaduje 44% a po úpravě nyní plně téměř polovice celého rozpočtu; dále zemské dluhy a zdravotnictví, jichž náklad jest přibližně stejný a vyžaduje dohromady téměř třetiny celého rozpočtu. Uvedené tři položky (školství bez úpravy učitelských platů) zaujímají plně $\frac{3}{4}$ celého rozpočtu. A právě tyto položky vzrostly velmi značně.

Vzrůst nákladu na školství činí za těchto 7 let celkem 42%, po úpravě učitelských platů, předpokládaje, že bude žádati plných 6 milionů a že odpadnou dosavadní drahotní přídavky učitelům v obnose 2,300.000 K, činí tento vzrůst plných 64%. Školství činí i v jiných zemích hlavní výdajovou položku a všude náklad na školství značně vzrostl, jak vidno z těchto cifer:

Země	Celková řádná i mimo- řádná potřeba činila		Náklad na vzdělávací účely činil	
	1905	1912	1905	1912
D. Rakousy	47.4	57.5	8.36	13.22
H. Rakousy	8	11.8	3.23	4.69
Solnohrady	3.1	5	1.13	1.64
Štýrsko	17.2	22.6	6.63	8.33
Korutany	4	7	1.7	3.23
Krajina	4.3	6.7	1.43	2.2
Tyrolsko	6.7	11	1.64	2.85
Vorarlberk	0.79	1.46	0.176	0.44
Terst	11.33	22.42	1.84	3.58
Istrie	2.15	3.2	0.795	1.14
Gorice	1.63	2.59	0.349	0.6
Čechy	78.5	96.8	43	49
Morava	32.2	56	15.3	22.8
Slezsko	7.16	11.76	3.85	5.78
Halič	46.3	71	14.48	29.8
Bukovina	6	8.2	2.14	4.13
Dalmacie	2.4	3	1.27	1.3

Vzrůst výdajů na školství byl tedy zvláště na Moravě velmi intenzivní, což dlužno vysvětliti tím, že vývoj českého školství byl za německé správy zemské zadržěn, a když převzala správu

česká majorita, bylo velmi mnoho doháněti, aby se české školství na Moravě alespoň přiblížilo saturovanému školství německému, čehož podnes dosaženo nebylo.

Veliký vzrůst nákladů na zdravotnictví vysvětluje se tím, že není na Moravě okresních zastupitelstev, takže musí země vydržovati své zemské nemocnice, nese náklad na obvodní lékaře a též celé ošetrovné za osoby nemajetné, kdežto nyní mají nésti obce domovské třetinu tohoto ošetrovacího nákladu.

Zemské dluhy rostly, poněvadž z politických důvodů nebyla v čas zavedena do zemského hospodářství rovnováha a deficity byly po řadu let kryty úvěrem. Vzrůst dluhů souvisí též se vzrůstem vydání v oboru potřeb mimořádných, při nichž nebylo vždy dbáno žádoucí úspornosti. To platí zvláště o stavbě zemských ústavů humanitních, jež stavěny jsou s přepychem, který nijak neodpovídá finančnímu stavu země a ani potřebě. Není odůvodněno stavěti pro slepé a hluchoněmé milionové paláce, když jiná snad ještě důležitější odvětví ochrany mládeže a humanitní péče leží ladem. Není nijak odůvodněno duševně, tělesně nebo mravně méněcenné živly opatřovati v přepychových ústavech, dokud normální dítky se musí tísni v ústavech často až příliš skromných.

Nehledě ke Korutanům, Voralberku a Bukovině vyžaduje zúročení a amortisace zemských dluhů na Moravě ze všech zemí největší procento v rozpočtu, jak patrně z následujících čísel.

	Celková potřeba v mil. K (1912)	V tom zúročení a umořování zem. dluhů (1912)	
		v mil. K	v ‰
D. Rakousy	57.5	3.5	6.8
H. Rakousy	11.8	1.1	9.3
Solnohrady	5	0.14	2.8
Štýrsko	22.6	1.5	6.6
Krajina	7	0.25	3.6
Korutany	6.7	1.2	17.7
Tyroly	11	0.87	7.9
Voralberk	1.46	0.37	25.3
Přímoří	31.18	1.31	4.2
Čechy	96.3	9.8	10.2
Morava	56	7.3	13.0
Slezsko	11.7	0.7	6.0
Halič	70.9	3.9	5.5
Bukovina	8.6	1.7	16.6
Dalmacie	3	0.3	3.0

Pozoruhodný jest též vzestup nákladu na zemskou ústřední správu, jež zaujímá v rozpočtu 4.27‰ a vzrostla v letech 1907 až 1914 o 65.2‰, dále 90‰ní vzrůst nákladu na živnosti, obchod a průmysl, který zaujímá v rozpočtu 1.26‰ atd.

Žárlivost národnostní jest jedna z dalších příčin vzrůstání zemské potřeby vůbec, poněvadž vždy, když se přijde s nějakou potřebou ryze českou, i které Němci vůbec nemají, žádají ihned na jiné straně přiměřené kompensace. Vinu konečně v nemalé míře nese ta okolnost, že se poslanci cítí stále zástupci svých volebních okresů, po něž hledí prosaditi bez ohledu na celek co

největší výhody a zvláště různé subvence, a nikoli správci zemského hospodářství; všeobecně se dnes uznává, že zemské subvenčníctví už přerůstá zemi přes hlavu, avšak dokud nebudou stanoveny pevné normy všeobecné pro udělování subvencí a jich roztrídění, nelze se nadíti nápravy, neboť se ve finančním výboru pro každou subvenci najde přímluva a podpora k vůli vzájemnosti.

b) Úhrada a schodek. Dle účetních závěrek za léta 1907 až 1912 a dle rozpočtu za léta 1913 a 1914 jeví se vývoj zemské úhrady řádné takto:

Rok	Úhrada v K	Vzrůst v K + pokles v K —
1907	26,727.747	—
1908	27,243.752	+ 516.005
1909	28,149.293	+ 905.461
1910	29,461.767	+ 1,312.474
1911	32,038.199	+ 2,576.432
1912	35,128.337	+ 3,090.138
1913	34,990.544	— 137.793
1914	36,006.940	+ 1,016.396

Celkem stoupla v těchto letech úhrada o 9,279.193 K, čili o 34.7%, průměrně ročně o 1,325.500 K, kdežto potřeba řádná vzrostla za tato léta celkem o 20,228.605 K, čili o 60.8% a průměrně ročně o 2,889.800 K. Následkem této nerovnováhy dosáhl schodek v oboru potřeb řádných r. 1914 17,465.584 K a vzrůstal od roku 1907 takto:

Rok	ř á d n á potřeba	úhrada k o r u n	schodek	vzrůst (+) pokles (—) schodku
1907	33,243.919	26,727.747	6,516.172	—
1908	35,429.988	27,243.752	8,186.236	+ 1,670.064
1909	37,904.630	28,149.293	9,755.337	+ 1,569.101
1910	41,288.761	29,461.767	11,826.994	+ 2,071.657
1911	43,047.595	32,038.199	11,009.396	— 817.598
1912	49,395.459	35,128.337	14,267.122	+ 3,257.726
1913	51,246.865	34,990.544	16,256.321	+ 1,989.199
1914	53,472.524	36,006.940	17,465.584	+ 1,209.263

Úvaha o úhradě může se obmeziti pouze na zemské dávky a úděly, poněvadž činí tato položka 86.87% veškeré úhrady, jak patrně z následujícího přehledu z rozpočtu na r. 1914:

Druh úhrady	koruny	procenta
I. Zemský sněm	—	—
II. Zem. ústřední správa	486.000	1.35
III. Zemský majetek	776.100	2.15
IV. Zemědělství	772.008	2.14
V. Živnosti, obchod, průmysl	38.000	0.11
VI. Zdravotnictví	1,372.700	3.81
VII. Veř. péče a humanita	269.120	0.75
VIII. Veř. stavby a dopravnictví	593.100	1.65
IX. Vyučování	159.200	0.44
X. Věda, literatura, umění	16.000	0.04
XI. Veř. bezpečnost a vojenství	49.320	0.14
XII. Zemské dávky	31,278.192	86.87
XIII. Zemské dluhy	2.200	0.01
XIV. Všeob. pens. etat	195.000	0.54

Vývoj zemských dávek pak jest v celku charakterisován těmito čísly:

Rok	Zemské dávky K	Vzrůst K
1907	23,206.563	—
1908	23,721.992	515.429
1909	24,503.547	781.555
1910	24,748.116	244.569
1911	26,146.764	1,398.648
1912	29,493.933	3,347.169
1913	30,404.792	910.859
1914	31,278.192	873.400

V celku vzrostly zemské dávky v těchto letech o 8,071.629 K, čili o 34·7, tedy poměrně právě tak jako celková úhrada vůbec.

Dle rozpočtu na r. 1914 skládají se zemské dávky z těchto složek:

I. Přírážky k přímým daním 17,800.000 K 57·0 %

II. Vlastní zemské dávky a to:

a) pivní dávka	6,500.000 K	20·8 %
b) hudební dávka	200.000 >	0·7 >
c) honební a rybářské dávky	391.400 >	1·3 >
d) příspěvky z pozůstalostí	370.000 >	1·2 >
e) školní příspěvky ze jmění podléhajícího popl. ekvivalentu	69.000 >	0·2 >
úhrn a) — e)	7,590.900 >	21·2 >

III. Státní úděly a to:

a) z osobní daně z příjmu	1,900.000 K	6·1 %
b) z daně z lihu	3,800.000 >	12·2 >
úhrn a) — b)	5,700.000 >	18·2 >

IV. Odškodné za zrušenou dávku z nápojů 187.192 K 0·6 %

úhrn I.—IV 31,278.192 K 100— %

Z přehledu tohoto vysvítá, že mají pro zemské hospodářství značnější význam vlastně jen tři berní zdroje a to:

a) přírážky k přímým daním	17,800.000 K
b) pivní dávka zemská	6,500.000 >
c) státní úděly	5,700.000 >
úhrnem	30,000.000 K

Tyto tři zdroje činí dohromady 30 mil K, čili 96% veškerých zemských dávek; ostatními dávkami netřeba se tedy dále obírat.

ad a) Co se týče především přírážek k přímým daním, vybíralo se doposud na Moravě 61% zemských přírážek k daním reálním (k dani pozemkové a domovní) a 67% k daním osobním, vyjma osobní daň z příjmu, která jest do r. 1917 od samosprávných přírážek osvobozena. Přírážkový podklad stoupá na Moravě velmi zvolna, jak vysvítá z následujících cifer:

Přímé daně	Výnos na Moravě rozpočten v letech:		
	1910	1911	1912
	K o r u n		
Pozemková (s 15% slevou) . . .	9,085.000	8,970.000	8,970.000
domovní třídní (s 12½% slevou) . . .	1,125.000	1,125.000	1,125.000
» činžovní (slevou) . . .	5,332.500	5,827.500	5,625.000
5%ní domovní	485.000	488.000	500.000
všeobecná výdělková	3,300.000	3,460.000	3,560.000
výdělk. z podom. obchodu . . .	12.600	12.000	12.000
výdělk. z veř. účt. podniků . . .	5,000.000	5,700.000	5,800.000
rentová	710.000	760.000	800.000
z vyššího služného	160.000	185.000	220.000
úhrnem	25,210.000	26,627.500	26,612.000

Ještě ostřeji vystoupí nápadně slabý vzestup přímých daní na Moravě, srovnáme-li čistý výnos přímých daní přírůstkům podrobených v letech 1900 a 1910. Čistý výnos přímých daní těchto činil na Moravě:

Daň	R. 1900	R. 1910	Vzrůst (+), pokles (—)	
	K o r u n		v korunách	v %
pozemková	8,148.666	7,761.798	— 386.868	— 4.7
domovní činžovní	3,506.416	4,787.716	+ 1,281.300	+ 36.6
» třídní	1,006.273	1,000.315	— 5.958	— 5.9
úhrnem	4,512.689	5,788.031	+ 1,275.342	+ 28.2
» 5%ní	330.203	505.387	+ 175.184	+ 53.0
všeob. daň výdělk.	3,231.214	3,548.808	+ 317.594	+ 9.8
výdělk. z podom. obch. . . .	23.269	13.161	— 10.108	— 43.4
výdělk. z veř. účt. podn. . .	4,103.668	5,372.020	+ 1,268.352	+ 30.9
rentová	651.070	720.513	+ 69.443	+ 10.7
z vyššího služného	104.341	232.132	+ 127.791	+ 123.0
	21,105.120	23,941.850	+ 2,836.730	+ 13.4

Oproti tomu byl vývoj přímých daní v celém Rakousku tento:

Daň	R. 1900	R. 1910	Vzrůst (+), pokles (—)	
	K o r u n		v korunách	v %
pozemková	56,043.309	52,978.786	— 3,064.523	— 5.5
domovní činžovní	59,693.896	91,756.892	+ 32,062.996	+ 53.7
» třídní	10,347.011	10,739.394	+ 392.383	+ 3.8
úhrnem	70,040.907	102,496.286	+ 32,455.379	+ 46.3
» 5%ní	6,811.789	9,330.338	+ 2,518.599	+ 37.0
výdělková všeobecná	31,801.319	36,790.798	+ 4,989.479	+ 15.7
výd. z pod. obchodu	303.038	186.128	— 116.910	— 38.9
výd. z podn. veř. účt. . . .	53,364.560	62,980.607	+ 9,616.047	+ 18.0
rentová	8,064.511	11,889.730	+ 3,825.219	+ 47.8
z vyššího služného	1,736.958	4,100.216	+ 2,363.258	+ 139.0
	228,166.391	280,752.889	+ 52,586.498	+ 23.0

Kdežto tedy na Moravě přímé daně, mimo osobní daň z příjmu, stouply v letech 1900 až 1910 pouze o 13.4%, stoupl úhrn daní těchto v celém Předlitavsku za tuto dobu o 23.0%. Procento to značí průměrný vzestup přímých daní všech zemí, tedy i těch nejchudších; byl tedy vzestup přímých daní v zemích bohatších patrně daleko nad tímto průměrem, zejména v Dolních Rakousích a v Čechách. Srovnáme-li pak výnos jednotlivých daní v celém Předlitavsku a na Moravě, tedy jest patrné, že tato zaostalost Moravy jest hlavně zaviněna slabým přírůstkem činžovní daně

domovní, tedy slabým vývojem měst, jehož příčiny hledati by bylo kapitolou o sobě.

Srovnajme s tím na př. výnos domovní daně činžovní v Čechách a Dolních Rakousích. Čistý výnos této daně obnášel v korunách:

	R. 1900	R. 1910	Vzrůst	
			v korunách	v %
v Čechách	11,531.717	18,522.436	6,990.719	60·6
v Dolních Rakousích	28,743.157	44,078.637	15,335.480	53·3

Na Moravě vzrostla naproti tomu domovní daň činžovní v těchto letech pouze o 36·6%. Roku 1910 připadalo z činžovní daně na jednoho obyvatele v Čechách 2·7 K, v Dol. Rakousích 12·5 K, na Moravě 1·8 K. Morava má tedy ještě příliš ráz venkovský a vzrůst měst jde velmi povlnným tempem.

Výdělková daň z podniků veřejně účtujících vyvíjela se na Moravě příznivěji nežli v celém Předlitavsku, ba rychleji než na př. v Čechách nebo v Dol. Rakousích. Tato daň vynesla korun:

	R. 1900	R. 1910	Vzrůst	
			v korunách	v %
v Čechách	14,042.922	16,672.309	2,629.387	18·7
v Dol. Rakousích .	22,640.199	25,964.104	3,324.005	14·7
na Moravě	4,103.668	5,372.020	1,268.352	30·9

Nicméně nedosahuje tato daň poměrně oné výše, kterou má v obou ostatních zemích, neboť připadalo r. 1910 z této daně na jednoho obyvatele v Čechách 2·4 K, v Dol. Rakousích 7·4 K a na Moravě pouze 2·0 K.

Avšak daň výdělková podniků veřejnému účtování podléhajících mohla by na Moravě vykazovati daleko příznivější výsledky, kdyby právě nejbohatší společnosti z části neunikaly zdanění v zemi, překládající své sídlo do Vídně, aby zde dle zákona o výdělkové dani alespoň část jich zisku podrobena byla menším přírážkám, než tomu jest na Moravě. Společnosti ty nespokojují se pouze tím, že přeložením sídla do Vídně jest 20% jich čistého zisku podrobena výhodnějšímu zdanění ve Vídni, nýbrž zřizují zde třebas na oko pobočné závody, následkem čehož další část zisku se zdaňuje ve Vídni; kolik, rozhodují berní úřady vídeňské na škodu země, z jichž přirozených darů a obyvatelstva jest tento zisk čerpán.

Daň pozemková jest kontingentovaná a nestoupá tedy vůbec, nýbrž klesá následkem odpisů. Země i stát věnují a právem velmi značné obnosy na melioraci půdy, jejíž výnos následkem toho zajiště též značně stoupá, avšak to se v pozemkové dani nijak nezračí. Ani revise katastru, jež měla býti r. 1911 provedena, nestala se skutkem. Tato ztrnulost pozemkové daně má v zemích jako na Moravě, kde činí pozemková daň jádro reálních daní, v zápětí ještě další nepříznivý účinek na výši údelů z osobní daně z příjmu, jež se rozděluje dle reálních daní, jak ještě bude řečeno. A právě pozemková daň to jest, kterou předčí Morava ostatní

země; tak bylo v Čechách r. 1913 při výměře 52.000 km^2 předepsáno 16·4 mil. K, v Dol. Rakousích při výměře 22.000 km^2 6·6 mil. K a na Moravě při výměře 20.000 km^2 7·7 mil. K pozemkové daně. Ztrnulost této daně znamená tedy značné ochromení celého zemského hospodářství.

ad b) Zemská dávka ze spotřeby piva jest jediná ze samostatných zemských dávek, která skýtá značnější výnos. Zavedena byla zákonem ze dne 15. března 1910 č. 25 z. z. původně ve výši 1 K 70 h z 1 hektolitrů. Zákonem pak ze dne 9. března 1912 č. 6 z. z. zvýšena byla na 4 K z 1 hl. Jest to daň konsumní spravovaná dle podobných zásad jako v Čechách; její výnos jest praeliminován na r. 1914 obnosem 6½ mil. K, což činí 20·8% všech zemských dávek.

(Dokončení.)

K přeměně cechovního zřízení u nás v 18. stol.

(Příspěvek k dějinám průmyslové výroby.)

Dr. Oldřich Flégl.

Století XVIII. znamená pro cechovní zřízení — zrovna jako pro mnohou jinou instituci středověkou — dobu úpadku a přerodu. S rostoucí složitostí úkolů a posláním státu rostly i nové předpoklady, na kterých se zakládal život státních občanů. S postupující realitou názorů státu na nejrůznější otázky veřejného života, jak se to u nás jeví ve stol. XVIII. v době teresiánské a josefinské, mizí neodvolatelně formy života středověkého, jež pozvolna ztrácejíce faktické předpoklady, za kterých vznikly, zvrhají se v prázdný a života neschopný formalismus, který je zdravému vývoji jen překážkou. To byly v XVII. a XVIII. stol. cechy především, jež postupem doby více a více tvořily uzavřené celky, snažící se o zabezpečení hospodářského podkladu pro vždy úžeji omezený počet svých příslušníků, cechy, jichž přísně střežený monopol bránil pokroku technickému a jichž mistři žárlivě zamlčovali řemeslnému dorostu znalost výrobních praktik. Tyto konservativní tendence cechů ovšem naprosto přičily se náladě, kterou stát stol. XVIII. vycházel vstříc živnostenským a výrobním potřebám lidu. Stát staral se o zvýšení a rozmnožení výroby, o zdokonalení prostředků technických, o získání nových odbytišť, o zjednání nových zdrojů výživy pro rostoucí počet obyvatelstva i pro zvýšení poplatnosti jeho, čemuž všemu bylo těžko vyhověti pomocí strnulých řádů a zřízení cechovních.

Tak během XVIII. stol. cechy dostávají se v závislost úřadů politických, když samy nedovedly se svojí vnitřní silou, svou životní schopností přizpůsobiti rozumnými reformami těmto novým potřebám státního života. Vynikající soukromoprávní postavení cechů, jejich řemeslné privilegie jakož i neomezená autonomie stávají se obětí úkolů osvětského státu, jehož koncentrujícím ten-

Udrží si je tím spíše, ježto jim to prostředky dovolují. Hůře jest s námi. U nás dlužno skutečně vážně počítati s tím, že rok 1912 a 1913 znamená nejen přechodnou krizi, nýbrž hospodářské oslabení, jehož následky budeme dlouho a dlouho pocítovati, poněvadž nebudeme míti ani dost času k zotavení. Právě v letech minulých jsme poznali, jak jsme kapitálově slabí. Budeme sotva s to přilákati cizí kapitál za značně pokleslých cen jak doma, tak také za hranicemi k účasti na domácím podnikání. Proud kapitálu světového jde od let mimo nás. Příčina jest v tom, že kolonie a panské země poskytují světovému kapitálu více a lepší příležitosti k zúročení. Od let jdou proudy kapitálu do těchto zemí, nově otvíraných zemědělské a průmyslové kultuře a není naděje, že by v dohledné době se směr toho proudu změnil. Část můžeme získati pro sebe jen, staneme-li se dodavateli průmyslových výrobků do těchto zemí. To předpokládá, že by naše obchodní politika musila se starat o možnost tam dodávati. Naděje jsou skrovné, ba skoro žádné.

Sanace moravských zemských financí.

Napsal zemský poslanec prof. Dr. Karel Engliš.

(Pokračování.)

ad c) Státních údělů dostává se zemi jednak z osobních daní, jednak z daně kořaleční. Úděly z osobních daní upraveny jsou zákonem ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. o přímých daních osobních článkem VI.—XIII. Úděly ty, jež se rozdělují na jednotlivé země podle výnosu reálních daní, vázány jsou na podmínku, že osobní daň z příjmu má zůstatí prosta všech přírážek, jež spadají do kompetence zákonodárství zemského. Stejným způsobem podmíněny jsou i slevy berní, jež se poskytují z osobních daní. Kdyby této podmínce nebylo vyhověno, propadají slevy a úděly dotyčné zemi jinak náležející ve prospěch státní pokladny.

Pokud by nebyly vybírány k osobní dani z příjmu vyšší přírážky, než co činí úděly, může býti zemi z finančního stanoviska lhostejno, odkud se jí tohoto výnosu dostává; politicky ovšem znamená forma údělů odvislost zemského hospodářství od státní správy. Jestliže by však byly předpisovány přírážky vyšší, pak země ztrácí. A tato ztráta zemských přírážek k osobní dani z příjmu jest tím citelnější, ježto by právě tato daň pro svou dokonalou pružnost a nepřenositelnost byla nejvhodnější přírážkovou basí. V skutku nedosahují dotyčné úděly daleko toho, co by vynesla 67%ní zemská přírážka, kterou zatíženy byly v posledních letech přímé daně osobní.

Rok	Čistý výnos osobní daně z příjmu na Moravě	Úděly, jež obdržela země Morava	T. j. % z osob. daně z příjmu na Moravě vy- brané
1900	3,392.218	594.214	17.6
1901	3,642.266	852.717	23.4
1902	3,865.661	676.601	17.4
1903	3,868.625	638.815	16.5
1904	3,865.181	571.805	14.7
1905	3,949.568	588.848	14.9
1906	4,148.161	731.096	17.6
1907	4,311.792	1,112.874	26.3
1908	4,596.820	1,497.223	32.6
1909	5,075.436	1,826.152	36.5
1910	5,391.941	1,818.829	33.7

67%ní přírážka byla by naproti tomu vynesla v roce 1910 3,612.599 K.

Jest tedy patrné, že se stanoviska zemského finančního hospodářství bylo by mnohem výhodnější vzdáti se údelů a zavést přírážku k osobní dani z příjmu, jako jest u ostatních přímých daní osobních. Tu se však dostává zájem zemského hospodářství s hospodářským zájmem obyvatelstva do kolise, poněvadž, kdyby zavedla země přírážku, propadly by úděly a výše zmíněné slevy ve prospěch státu a obyvatelstvo by jednak platilo o řečenou slevu vyšší daně reální, pokud se týče výdělkovou a dále osobní daň z příjmu až do výše zemského údelu ve prospěch státu, jednak přírážku k osobní dani z příjmu ve prospěch země. Vyšší výnos přírážky k osobní dani z příjmu byl by tedy vykoupen nejen tím, že by obyvatelstvo zaplatilo nynější úděly dvakrát, státu a zemi, nýbrž i tím, že by o řečenou slevu platilo vyšší daně reální státu. Jest tedy pochopitelně těžko odhodlati se k zavedení autonomních přírážek k osobní dani z příjmu za takové oběti. Jest toho ale litovati, že stát znesnadnil tímto způsobem přírážky ty na škodu zemského hospodářství zvláště pro ty země, kde reální daně rychle nestoupají, jak tomu jest na Moravě.

Výnos reálních daní činil:

	R. 1900	R. 1910	Vzrůst (+), úbytek (—) v korunách	
na Moravě	12,991.558	14,055.216	+ 2,063.658	15.8 %
v celém Předlitavsku .	131,886.005	164,805.410	+ 32,919.405	24.9 %
podíl Moravy v % . .	9.85	8.52	—	1.33 %

Kvota moravských reálních daní v rámci celého Předlitavska se tedy posunuje v neprospěch Moravy, při čemž zejména na váhu padá činžovní daň, a tím se posunuje v neprospěch Moravy i údělový klíč.

Vývoj reálních daní jest pro zemi tím důležitější, ježto byla celková výše údelů od vzrůstu osobních daní od r. 1909 odpoutána. Neboť do r. 1909 bylo ve formě údelů rozděleno mezi zemské fondy všechno to, co zbylo z výnosů přímých daní po úhradě jistého garantovaného výnosu státu a po úhradě berních slev. Rychlý

vzestup zejména osobní daně z příjmu pak způsobil, že i celková výše údělů rychle stoupala, činíc v mil. K

1905 . . .	6·4
1906 . . .	7·9
1907 . . .	12·6
1908 . . .	17
1909 . . .	20·7

Roku 1909 měly býti tyto úděly zemským fondům znovu regulovány, a kdyby se tak nestalo, měla nastati od r. 1910 ve výměře celkové sumy těchto změna. Nadále mělo býti rozhodným pro celkovou výši údělů (ne tedy jen pro jich rozvržení na jednotlivé země) vzrůstání reálních daní. Za úděly z osobních daní měla nadále platiti ona kvota reálních daní, které se rovnaly úděly rozdělené v roce 1909. To se stalo vše též skutkem, poněvadž k nové regulaci údělů v r. 1909 nedošlo. Stoupaly tedy úděly v následujících letech nikoli už s výnosem daní osobních, zvláště osobní daně z příjmu, nýbrž s mnohem povlovnějším vzestupem daní reálních. Tak činila výše údělů těch v

r. 1910	21·1 mil. K	a byla preliminována
» 1911 na 20	»	»
» 1912 » 21·5	»	»
» 1913 » 22·4	»	»

Ostatek bude o této otázce jednáno při sanačních předlohách. To budiž zde jen ještě vytčeno, že stanovení výnosu reálních daní za klíč pro rozdělování údělů bylo Moravě na škodu a svědčilo zejména D. Rakousům, kde rychlý vzrůst daně činžovní způsobuje silný vzestup daní reálních vůbec.

Úděl z daně kořaleční opírá se o zákon ze dne 8. července 1901 č. 86 ř. z., jímž byla kořaleční daň zvýšena o 20 h, totiž ze 70 na 90 h při jednom hektolitrovém stupni alkoholu a jímž z výnosu této daně slíbeny úděly těm zemím, které nebudou vybírat k dani té přírážek. Dala-li by země přednost přírážce, propadne úděl ve prospěch státní pokladny. Výnos této daně se rozděluje mezi stát a země a to tak, že zvýšená daň má připadnouti zemím, tedy v poměru $\frac{7}{9} : \frac{2}{9}$. Pro rozdělování údělů z kořaleční daně stanoven zákonem pevný klíč: pro Moravu stanovena kvota na 15·7818%. Tím jest opět Morava zkrácena, poněvadž, kdyby nebyla odkázána na úděly a měla svou samostatnou dávku z lihu, byl by pro výši jejího výnosu rozhodným jedině konsum. Podle konsumu však by obnášela údělová kvota Moravy 16·5801%.

Na údělech z kořaleční daně obdržela Morava

r. 1901 (1./IX.—31./XII.)	1,287.970 K
» 1902	2,810.769 »
» 1903	2,983.358 »
» 1904	3,020.960 »
» 1905	3,021.697 »
» 1906	3,204.736 »
» 1907	3,271.728 »
» 1908	3,247.358 »
» 1909	3,167.813 »

Ostatek o údělech z daně kořaleční při sanačních předlohách. Pro celý hospodářský stav země a tudíž i pro zemské finanční hospodářství jest dále významným i to, že stát se vůbec vůči Moravě zachovává velmi macešsky. Tak na příklad ze státního nákladu na stavby silniční v letech 1903—1912, jenž činil pro celé Předlitavsko dle rozpočtu za těchto 10 let 205,434.820 K, připadlo na Moravu 7,487.635 K, ač by dle klíče obyvatelstva byla měla obdržeti Morava 18,858.916 K, dle klíče přímých daní 16,948.373 K, dle klíče všech daní 30,835.767 K. Ze státního nákladu na stavby vodní v letech 1903—1912, jenž činil za toto desetiletí pro celé Předlitavsko 124,758.497 K, připadlo na Moravu pouze 140.560 K, ač mělo připadnouti na Moravu dle klíče obyvatelstva 11,452.830 K, dle přímých daní 10,292.576 K a dle daní všech 18,726.250 K.

Následkem všech těchto okolností jest samočinný vzestup zemské potřeby i bez přibírání nových úkolů rychlejší než samočinný vzestup zemské úhrady při nezměněném berním podkladu, takže schodek rostl rok od roku a dosáhl dle rozpočtu na r. 1914 v oboru potřeb řádných 17,465.584 K, v oboru potřeb mimořádných 4,824.600, úhrnem 22,290.184 K.

Chronický schodek v oboru potřeb řádných stal se u většiny zemí předlitavských pravidelným zjevem, jak patrně z těchto cifer z roku 1912 sestavených finančním výborem poslanecké sněmovny:

Dolní Rakousy . . .	přebytek	0·093 mil. K	
Horní Rakousy . . .	přebytek v ordin. . .	0·078	> >
	schodek v extraord. .	0·641	> >
Solnohrady . . .	schodek	0·661	> >
Štýrsko	schodek	4	> >
Korutany	schodek	1·1	> >
Krajina	schodek	1·658	> >
Tyroly	přebytek v ordin. . .	0·020	> >
	schodek v extraord. .	1·235	> >
Vorarlberk	schodek	0·25	> >
Terst	přebytek v ordin. . .	0·05	> >
	schodek v extraord. .	4·816	> >
Istrie	schodek	0·507	> >
Gorice	schodek	0·79	> >
Čechy	schodek v ordin. . .	27·44	> >
	schodek v extraord. .	7·95	> >
Morava	schodek v ordin. . .	16·529	> >
	schodek v extraord. .	5·058	> >
Slezsko	schodek v ordin. . .	1 448	> >
	schodek v extraord. .	1·399	> >
Halič	schodek	5 873	> >
Bukovina	schodek	2·791	> >
Dalmacie	přebytek	0·006	> >

Ku posouzení váhy deficitu té které země bylo by třeba znáti zejména též dosavadní výši zatížení obyvatelstva jejího, zvláště výši zemských přírážek. Jiný význam má na př. schodek v Bukovině při 96‰ních přírážkách a jiný v Krajině při 40‰ních přírážkách. Finanční stav Moravy byl však před sanací velmi zlý, po-

něvadž přímé daně reální zatíženy byly už 61%ní a přímé daně osobní (mimo osobní daň z příjmu) 67%ní přírážkou a k úhradě deficitu celého už v roce 1912 bylo by bývalo třeba zemskou přírážku zrovna zdvojnásobiti.

Skýtalo tedy zemské hospodářství moravské před sanací tento obraz: Dle rozpočtu předloženého zemským výborem na r. 1914 činila

	řádná	mimořádná	úhrnem
potřeba . . .	53,472.534 K	4,964.600 K	58,437.124 K
úhrada . . .	36,006.940 >	140.000 >	36,146.940 >
schodek . . .	17,465.584 >	4,824.600 >	22,290.184 >

Po úpravě finančním výborem obnášela

potřeba řádná	57,491.674 K
» mimořádná	5,297.000 >
úhrnem	62,788.674 K
a schodek v oboru potřeb řádných . . .	21,484.734 K
» » » » mimořádných . . .	5,157.000 >
úhrnem	26,641.734 K

Bude nyní ukázati, jak tento schodek byl uhrazen.

III. Úhrada schodku v rozpočtu na r. 1914. *a)* Rozhled. Finančním výborem upravena byla potřeba řádná na 57,491.674 K a potřeba mimořádná na 5,297.000 K, celkem na 62,788.674 K. Značné zvýšení potřeby řádné vysvětluje se hlavně úpravou učitelských platů, na niž bylo věnováno 6,000.000 K, při čemž však odpadnou dosavadní drahotní přídavky ve výši 2·3 mil. K. Tak vzrostl schodek v oboru potřeb řádných na 21,484.734 K, v oboru potřeb mimořád. na 5·157 mil. K, celkem na 26,641.734 K. Schodek v oboru potřeb řádných — a jen o tento schodek běželo při sanaci, aby uhrazen byl příjmy řádnými — zmenšen byl sanací až na 8,664.734 K. Neuhrazený tento zbytek, jakož i schodek v oboru potřeb mimořádných a neuhrazený dosud schodek z r. 1913 kryt byl výpůjčkou. Předmětem další úvahy bude arci jen rozbor oněch 12,820.000 K, o něž byl zmenšen schodek v oboru potřeb řádných, tedy vlastní obsah sanace.

Řečený obnos 12·82 mil. K čerpán byl z těchto zdrojů:

<i>a)</i> Zvýšením údělu z daně kořaleční	4,130.000 K
<i>b)</i> přenesením třetiny ošetřovacích nákladů v nemocnicích a ústavech choromyslných na domovské obce . . .	1,800.000 K
<i>c)</i> novými zemskými dávkami, a to:	
1. na životní a důchodové pojišťovny	100.000 K
2. z přírůstku hodnoty nemovitostí	100.000 K
3. ze vstupného do kinematografů	30.000 K
	230.000 K
<i>α)</i> zvýšením přírážek, a to:	
1. zemských o 17%	4,760.000 K
2. obecní školské o 8%	1,650.000 K
3. obecní k zdravotním účelům o 1·5%	250.000 K
	6,660.000 K
úhrnem	12,820.000 K

Podrobněji budiž k jednotlivým těmto položkám uvedeno toto:

b) Úděly z daně kořaleční. Zákonem ze dne 23. ledna 1914 č. 14 ř. z. upraveny byly nově státní úděly zemským fondům z daně kořaleční a ze státních daní reálních, pokud se týče z výnosu osobní daně z příjmu.

Z nové úpravy údelů z daní reálních, pokud se týče z výnosu osobní daně z příjmu nesliboval si zemský výbor žádného podstatného zvýšení, jež by mohlo přispěti k sanaci zemských financí, ač zvýšení takové s velkou pravděpodobností očekávatí lze. Vždyť § 2. cit. zákona v bodě 2. zavádí ke stávajícím údelům z reálních daní, kteréžto úděly tvoří, jak už podotčeno, od r. 1909 stálé a pevné procento reálních daní (12·8%), nové úděly, a to pouze z osobní daně z příjmu, a sice bude jako údel zemským fondům rozděleno 40% výnosu této daně, který přesáhne 115 milionů K. Dá se však určitě očekávatí, že reforma této daně (nahlížení do knih) způsobí značný vzestup výnosu a že tento už r. 1914 přesáhne 115 milionů korun, vždyť skutečný výnos této daně činil již r. 1912 100·5 mil. korun. Avšak údel tento má se opět rozdělovati na jednotlivé země dle výnosu reálních daní v té které zemi, tedy dle klíče, který — jak výše bylo ukázáno — jest pro Moravu rok od roku nepříznivějším, poněvadž vývoj reálních daní jde na Moravě tempem povlovnější nežli v ostatních zemích předlitavských, zvláště v D. Rakousích; finanční výbor, žaluje na tuto nespravedlnost, právem poukazuje k tomu, že nespravedlivý tento klíč jest plodem mimo jiné nespravedlivého rozdělování státních nákladů na vodní stavby. Následkem toho »Morava se nevyrovnává co do předpisu daně pozemkové jiným zemím, které nemají sice o nic lepší půdy, ale za to dostatek upravených toků«.*) Z těchto důvodů nepočítal zemský výbor s nějakým podstatným zvýšením výnosu z daní reálních nebo z osobní daně z příjmu následkem nové jich úpravy, avšak pro další vývoj zemského hospodářství finančního bude údel z osobní daně z příjmu dojista cennou složkou. Nová úprava údelů platí arci jen do r. 1917. (Dokončení.)

Bulharská zemědělská banka.

Alois Knotek.

Bulharská zemědělská banka má zajímavou minulost. Vznikla v dobách tureckého panství, zanikala ve válečných nepokojích a hrůzách, ale s jitřenkou osvobození národa povstala, aby rychlým

*) Č. $\frac{1048}{477}$ z. h. z r. 1908 I. zas. XII. sněm. období str. 3.

panující způsobilo spíše zhoršení nežli zlepšení choroby již valně postupující, nehledě ani k tomu, že závazky úřední a různá ta petita soukromá nepopřály ani tu chvíli k oddychu. Snad pookřál tu jedině ve chvílích, kdy shlukla se kol něho ve ville Eugenii drobtina dětská českých lázeňských hostů, současně v Lovraně meškajících, jimž on nevyrovnatelným způsobem svým, jímž dovedl děti vždy k sobě upoutávati, kratochvilné historky vypravoval. Nemohly se toho nasytiti; po každé, když skončil, vždy znova ozvaly se toužebné hlásky dětské: »Excelenci, povídejte nám ještě něco.«

Když ani pokus léčení na Semmeringu nijak neprospěl, vykonal Bráf dne 5. června 1912 poslední, bolestnou cestu svou z Vídně. Fysicky podlomen, hledal úlevu v útulném sídle svém v Roztokách. O stavu své nemoci nečinil si žádných illusí, připravuje vše s klidem pro blízký konec svůj. Dne 1. července z útrap svých vykoupen, ubíral se za synem svým, doporučiv choť svoji drahou, jedinou to bytost, se kterou se těžko loučil, oddaným duším přátelským.*)

Sanace moravských zemských financí.

Napsal zemský poslanec prof. Dr. Karel Engliš.

(Dokončení.)

Naproti tomu slibují úděly z nově upravené daně kořaleční značný nový výnos. Daň kořaleční byla inkamerována zákonem ze dne 8. července 1901 č. 86 ř. z.; tenkrát stanovena byla sazba z jednoho hektolitrového stupně alkoholu na 90 h při dani výrobní a při nižší sazbě daně spotřební a na 1 K 10 h při vyšší sazbě daně spotřební. Novelou ze dne 23. ledna 1914 č. 11 ř. z. zvýšeny byly obojí tyto sazby o 50 h, tedy na 1 K 40 h, resp. 1 K 60 h. Kořaleční daň byla tentokrát zvýšena pouze na prospěch údelů pro zemské fondy, stát naopak se musil chrániti, aby neutrpěl újmy z poklesu konsumu, který lze po zvýšení očekávati. Údělovým zákonem ze dne 23. ledna 1914 ř. z. č. 14 stanoveno bylo, že se úděly z kořaleční daně zvyšují z 20 h (jak vyměřeny byly úděly při inkamerování daně v r. 1901) o 50 h (tedy o celé zvýšení z r. 1914), celkem tudíž na 70 h z každého hektolitrového stupně. Státu však musí každým způsobem zůstatí 78,000.000 K.

Při projednávání nového údělového zákona vzplanul znova zápas o klíč, dle něhož se mají úděly na jednotlivé země rozdě-

*) Tyto vzpomínky, původně pro nejužší rodinný kruh určené, byly přenechány k uveřejnění po výslovném přání redakce ke druhému výročí úmrtí Bráfova.

lovati. Spor vyřešen kompromisně, a to jinak pro r. 1914 než pro leta následující. Pro rok 1914 má se rozdělit $\frac{25}{54}$ údělů dle do-savadního klíče (pro Moravu 15·7818‰), $\frac{10}{54}$ údělů dle klíče po-pulačního (pro Moravu 9·1778‰) a zbytek dle klíče konsumem da-ného (pro Moravu 16·5801‰). Pro pozdější leta stanoveny částky, jež se mají dělit dle klíče prvního a druhého absolutními čísly (35 mil., 10 mil.), takže alespoň výnos plynoucí z dalšího vzrů-stání daní rozdělován bude dle spravedlivého klíče konsumního. Inkamerací daně kořaleční trpí přirozeně země se silným konsu-mem lihu (jako jest Morava), když platí pro rozdělování údělů jiný klíč než konsumní. Morava má jen 9·18‰ všeho obyvatelstva Předlitavska, avšak konsumuje 16·58‰ všeho lihu v Předlitavsku konsumovaného.

Pro rok 1914 jest arci počítati se značným snížením konsumu kořalky následkem zvýšení daně. Úbytek konsumu odhaduje se na 14‰. Roku 1911 spotřebováno bylo 1,160.000 *hl*, a počítá se tedy s tím, že konsum roku 1914 klesne asi na 1 mil. *hl*. Celý výnos kořaleční daně by pak činil asi 138 mil. K; z toho by připadlo zemím 60 mil. K, poněvadž stát musí obdržeti 78 mil. K. Dle klíčů platných pro rok 1914 obdržela by Morava z částky 60 mil. korun asi celkem 7·93 mil. K, tedy oproti 3·8 mil. K, které by byla pro rok 1914 obdržela bez nové úpravy daně kořaleční a údělů z ní, o 4·13 mil. K více, obnos to, který činí jednu z hlav-ních položek sanačních.

c) Přenesení části ošetrovacích nákladů na obce. Náklad na ošetřování chudých příslušníků moravských ve veřej-ných nemocnicích a ústavech pro choromyslné nese na Moravě zemský fond. Následek toho jest, že zatížení zemského fondu tě-mito náklady nepoměrně rychle roste. Ošetrovací útraty vzrostly ve veřejných nemocnicích z 1,492.919 K v roce 1903 na 3·6 mil. K v r. 1914 a v ústavech pro choromyslné z 941·491 K v roce 1903 na 2·4 mil. K v roce 1914. Vzrůst tento zaviněn ze značné části též tím, že obce jednak — nejsouce na nákladu tom finančně zúčastněny — neosvědčovaly vždy největší svědomitost při vyše-třování majetkových poměrů ošetrovanců a vydávání vysvěd-čení chudoby, jednak hleděly své chudé neduživé vším úsilím umístiti ve veřejných nemocnicích a zvláště v ústavech choro-myslných, aby tak přenesly část svého chudinského břemene na zemi. To platí zejména o ústavech pro choromyslné, kde umístěno jest mnoho idiotů a podobných individuí, která nepotřebují drahé odborné péče v těchto ústavech a mohla by býti dobře umístěna v chorobinci anebo beze škody a lacině by se mohla obživit v do-movské obci.

Otázka, jak přidržeti obce k zapravování části řečených oše-třovacích nákladů, zaměstnává zemský výbor i zemský sněm už ode dávna, a litovati toho jest, že už dříve nebylo z důvodů roz-umné správy provedeno to, co nyní urychlila finanční tíseň země. Zemský sněm usnesl se tentokráte na zákoně, jehož § 1. zní:

»Obce markrabství Moravského a moravských obvodů ve Slezsku jsou povinny nahraditi moravskému zemskému fondu třetinu ošetrovacích útrat, vzešlých za jejich příslušníky, kteří nemohou platiti, ve veřejných nemocnicích (vyjma porodnice a porodnická oddělení) a ve veřejných ústavech pro choromyslné, pokud nelze těchto útrat na jednotlivých osobách a korporacích, jež jsou povinny je nésti, vymoci a musejí proto býti převzaty na zemský fond. Tato náhrada nepovažuje se za chudinské opatření osoby ošetřované. Pouze ony obce, kterým nebylo předepsáno více než 5000 K státním přírážkám podléhajících daní, nemají na ošetrovacích útratách nahraditi více, nežli kolik činí 10%ní obecní přírážka.« Passus posléze uvedený doplněn byl k osnově předložené zemským výborem ve výboru finančním na ochranu malých chudých obcí.

Zemský výbor odhadoval finanční efekt tohoto opatření (avšak bez oné výjimky pro malé obce) na 2 mil. K; stejného efektu by se bylo dosáhlo též asi 7%ní zemskou přírážkou, avšak onoho praktického důsledku, který bude míti přenesení quoty ošetrovacích nákladů na obce, totiž větší opatrnosti při vydávání vysvědčení nemajetnosti a posílání chudých do ústavů choromyslných a p., by se nebylo dosáhlo. Takto však lze očekávati, že se zemskému fondu uleví nejen onou třetinou, která byla přenesena na obce, nýbrž i tím, že celkový obnos ošetrovacích nákladů klesne.

Doplněk finančního výboru ve prospěch malých chudých obcí bude míti arci v zápětí, že se zemskému fondu celé třetiny ošetrovacích nákladů nedostane, a finanční výbor odhadl proto celkový finanční efekt přenesení části ošetrovacích nákladů na domovské obce na 1·8 mil. K.

Jak v zásadě správně jest, aby obce poháněny finančním zájmem dbaly při vysílání chudých do humanitních ústavů a vydávání vysvědčení nemajetnosti co největší hospodárnosti, tak jest téměř jisto, že by sněm byl nepřijal takové přesunutí břemene zemského fondu na obce, kdyby toho nebyla důtklivě žádala rychlá potřeba sanovati zemské finance. Vždyť každé přenášení finančního břemene se svazků vyšších na svazky nižší znamená nerovnoměrnější zatížení těchto. To zvláště padá na váhu na Moravě, kde není okresních zastupitelstev a bylo nutno celé toto břímě přenést na obce s nejpestřejšími poměry sociálními a nejrozmanitější poplatností. Po této stránce znamená přenesení části ošetrovacích nákladů na obce krok zpět.

d) Nové zemské dávky. Pro sanaci samu mají nové zemské dávky význam zcela podřízený; vždyť se odhaduje celý jejich finanční efekt na 230.000 K, kdežto celou sanaci uhrazeno bylo téměř 13 mil. K. Odhad ten jest kromě toho naprosto nespolehlivý, poněvadž se nedostávalo zkušeností. Zemský výbor předložil kromě níže uvedených ještě dvě osnovy zákonů, jimiž měla býti zavedena 70%ní zemská přírážka ke státní potravní

dani z vína, vinného a ovocného moštu a samostatná zemská dávka ze soukromé spotřeby vína a vinného moštu. Osnovy ty však sněmem přijaty nebyly.

1. Daň ze životního a důchodového pojištění. Dle příslušného zákona sněmem přijatého jest povinen každý ústav pro pojišťování životní a důchodové »platiti k nákladům zemského fondu na zdravotnictví roční příspěvek, který činí jedno procento hrubého příjmu z pojistného, docíleného v dotyčném kalendářním roce v obvodě platnosti tohoto zákona« beze srážky zajišťovacích premií, avšak po odečtení premií za obchody zrušené a premií nedobytných.

Jest tedy daň tato míněna jako příspěvek životních a důchodových pojišťoven k zemským nákladům na zdravotnictví a odůvodňuje se tím, že veliké oběti, jež přináší země na zdravotnictví, zlepšují všeobecné poměry hygienické a tím i úmrtnost v zemi, z čehož mají životní a důchodové pojišťovny přímý prospěch, a jest tudíž spravedливо, aby ze svých zisků pomáhaly zemi nésti tento náklad. Předpokládá se arci — nemá-li se raison této daně minouti cílem — že nebude příspěvek ten přesunut na pojištěnce, čehož se však při soutěži neobmezené pouze na Moravu, nýbrž vztahující se i na země, kde takového příspěvku není, netřeba hrubě obávati.

Motiv, který vedl k zavedení řečeného příspěvku, jest v zákoně výslovně vytkén a jest to tudíž daň účelová. Finanční efekt daně se odhaduje na 100.000 K.

2. Daň z přírůstku hodnoty půdy. Daň tato jest už zavedena v Korutanech (1911), v Tyrolích (1911), v Krajině (1912) a ve Slezsku (1913). Zákon moravský jest sdělán, až na nepatrné odchylky rázu více formálního a stylistického, dle vzorné osnovy vládou r. 1910 zemskému výboru předložené. Zemskému výboru byly předloženy dvě vzorné osnovy, z nichž jedna zavádí daň z přírůstku hodnoty půdy jako daň zemskou s kvotovým podílem obcí, druhá tvoří rámec pro zavádění této daně jako obecní. Přijata byla osnova první, mimo jiné hlavně vzhledem k tísnivé finanční situaci země. Výnos této daně, jež se zavádí zatím do konce roku 1917, plynouti má z polovice do pokladny zemského fondu a polovice má připadnouti obcím.

Vzhledem k tomu, že vzorná osnova vládní a platné už zákony v jiných zemích jsou s dostatek známy, netřeba dotyčného zákona přijatého v zemském sněmu moravském podrobněji rozebírat. Finanční efekt jest naprosto nejistý, v sanačním plánu figuruje obnosem 100.000 K.

3. Daň ze vstupného do kinematografů. Vzory pro tuto daň tvořil jednak návrh stálé finanční komise sněmu království Českého na zavedení zvláštní zemské dávky ze zábav — vedle hudební dávky —, jednak chudinská dávka ze zábav v obvodu města Brna zavedená. Dávka ze zábav má při nejmenším takové oprávnění jako jiné daně spotřební, na př. potravní nebo

z bytu. Na Moravě však byl podroben této dani zemské jen jeden druh zábav, návštěva kinematografů. S tím nelze dobře souhlasiti, poněvadž jest kinematograf méně majetným vrstvám obyvatelstva náhradou za divadlo a není důvodů, proč by měly jen tyto vrstvy za svou zábavu platiti, majetnější však za návštěvu divadla nikoli. To nelze odůvodniti ani ohledy kulturními, poněvadž i kinematograf má své kulturní poslání, i divadlo své nekulturní výstřelky. Při tom dlužno na paměti míti, že koncesí kinematografických nabývají stále více obce, sokolské jednoty a vzdělávací spolky. Prání hostinských, jímž odůvodňuje zemský výbor zavedení této speciální dávky, jest sice pochopitelné, poněvadž odvádějí představení kinematografická hostincům návštěvníky, ale není dostatečným odůvodněním. V doprovodu k osnově dotyčného zákona praví arci zemský výbor, že by se »zatím« doporučovalo zavésti tuto dávku, která bude teprve v rámci všeobecné dávky ze zábav plně odůvodněna.

Těž sazba jest velmi ostrá, totiž 20⁰/₀. Z výnosu této daně dostane polovici zemská pokladna a polovici obce. Dávku budou vybíratí obce okolkováním vstupenek. Obce, které mají už zavedenou svou dávku ze vstupného k představením kinematografickým, mohou ji vybíratí dále, ale nemají nároku na podíl z nově zaváděné zemské dávky, kterou však musí vybíratí přes to ve prospěch země, avšak jen v poloviční výši.

Efekt daně se odhaduje, arci opět bez jakéhokoli spolehlivého podkladu, na 60.000 K ročně, takže by z ní měl zemský fond 30.000 K.

e) Zvýšení přírážek. 1. Obecní školské. Na Moravě není zvláštních školních okresů, které by jako v Čechách nesly část osobního nákladu školského. Náklad tento hradí se jednak příspěvky obcí, jednak školným, dále ostatními příspěvky, a co není těmito zdroji kryto, nese země. Příspěvky obcí uhrazují se jednotnou školskou přírážkou ke všem přímým daním, která činila doposud 15⁰/₀ a nevybírá se v městech, která osobní náklad školský nesou celý z vlastních prostředků.

Poněvadž tyto příspěvky obcí nejsou vyměřeny určitou kvotou osobního nákladu, nýbrž pouze procentem přírážky, uhrazují obce svým příspěvkem stále menší část rychle vzrůstajícího nákladu osobního. Tak bylo uhrazeno z osobního nákladu:

roku	příspěvky obcí	školným	jinými příspěvky	ze zem- ského fondu	Obecní škol- ská přírážka činila % přímých daní
1871	25·4	50·6	5·0	19·0	8
1881	22·1	36·6	2·1	39·2	8
1891	24·9	24·1	1·5	49·7	8
1901	23·4	15·8	1·2	59·6	12
1911	15·7	9·7	1·8	72·8	12
1914	16·4	8·4	0·6	74·1	15

Považováno tudíž za spravedlivé, aby podíl obcí na osobním břemenu školském byl opět přiměřeně zvýšen, asi na čtvrtinu roz-

počteného nákladu toho na r. 1914 (24,629.829 K), do něhož ovšem nebyla ještě pojata nová úprava učitelských platů. Příspěvek obci na školský náklad osobní zvýšen byl proto z 15 na 23⁰/₀; zvýšení toto slibuje výnos 1.65 mil. K.

Toto přesunutí části nákladu školského na obce má ovšem jiný význam, nežli mělo přesunutí ošetrovacích nákladů, poněvadž při jednotné přírážce neznamená zvýšení nerovnoměrného zatížení obcí a liší se od úhrady přírážkou zemskou jen tím, že vyňaty jsou obce uhrazující celý osobní náklad školský z prostředků vlastních.

2. Obecní zdravotní. Dle zákona ze dne 27. prosince 1909 č. 98 z. z. nesou náklad na obecní a obvodní lékaře z vlastních prostředků pouze obce s vlastním statutem a obce čítající přes 10.000 obyvatelů, náklad na obecní lékaře ostatních obcí a na lékaře obvodní nese zemský fond. Jako částečnou úhradu tohoto břemene zemského fondu, přispívají obce spojené v obvody a ostatní obce, jichž obecní lékaře platí zemský fond, obnosem ve výši 1.5⁰/₀ veškerých v dotyčných obcích předepsaných přímých daní.

Před vydáním tohoto zákona činil náklad na zdravotní službu v obcích (r. 1909) 484.870 K, z čehož nesly obce 262.040 a země (subvencemi) 166.030 K. Roku 1910 stouply celkové výdaje na zdravotní službu v obcích následkem nového zákona na 789.950 K, z čehož nesly obce pouze 247.210 K a země 542.740 K. R. 1914 pak rozpočteny jsou celkové výdaje dotyčné na 833.500 K, z čehož mají nésti obce 251.000 K, tedy méně než před zákonem z r. 1909, a země 582.500 K.

Zemský výbor navrhl proto a sněm odhlasoval zvýšení zmíněného obecního příspěvku na 3⁰/₀ přírážek k přímým daním, což vyneslo asi 250.000 K. Toto přesunutí části zdravotního břemene ze zemského fondu na obce má obdobný význam jako u zvýšení přírážky školské: neznamená nerovnoměrnějšího zatížení obcí a liší se od úhrady zemskou přírážkou tím, že vyňaty jsou z příspěvku toho obce uhrazující náklad na obecní lékaře z prostředků vlastních. Zvýšením zemské přírážky pomáhala by tato města nésti zdravotní náklad za obce ostatní ještě více, než tomu jest dnes, neboť už dnes se uhrazuje oněch 582.500 korun na zdravotní službu v obcích, které nejsou příspěvky obecními kryty, ze všeobecných prostředků zemských, které zatěžují i ona města, jež nesou svůj zdravotní náklad ze svého.

3. Přírážky zemské. Kdyby byl měl býti celý zbývající schodek uhrazen zemskými přírážkami, bylo by je bývalo nutno zvýšiti o 50⁰/₀. K tomu se nemohl zemský sněm odhodlati vzhledem k tomu, že se již nyní na Moravě vybírala 61⁰/₀ní přírážka zemská k daním reálním a 67⁰/₀ní přírážka k přímým daním osobním mimo osobní daň z příjmů. Zvýšena tedy zemská přírážka pouze o 17⁰/₀ jak k daním reálním, tak k daním osobním. Ježto

pak výnos jednoho procenta zemské přírážky ke všem přímým daním činí na Moravě 280.000 K, slibuje toto zvýšení zemských přírážek 1,760.000 K.

IV. Z á v ě r. Sanace zemských financí na Moravě má především veliký význam politický, měla však též své politické pozadí, které nemůže býti předmětem této úvahy. Sanací odvrácena byla příšera komisariátu a uvolněna dráha plodné sněmovní práci.

Tento politický význam sanace zračí se zřejmě i v jejím obsahu; nepřinesla — nehledíme-li k údělům a zvýšení zemských přírážek — nových vydatných příjmových zdrojů pro zemský fond, nýbrž přesunula značnou část zemského břemene na jiné hospodářské svazky, a to na obce. Toto přesunutí mělo částečně svou příčinu v politických poměrech, poněvadž Němci byli na př. ochotnější povolití zvýšení obecní školské přírážky nepostihující německá města, jež uhradují osobní náklad školský z vlastních prostředků (Brno, Olomouc, M. Ostrava, Vítkovice), nežli zvýšení přírážky zemské, kterou by i tato města přispívala na školství obcí ostatních. Nelze dále upříti, že nové rozdělení břemene zemského fondu má též své dobré důvody správní (ošetřovací náklady), avšak zřejmo jest též, že hledala-li se sanace v přesunutí daňového břemene, běželo především o to, aby byla sněmu uvolněna cesta.

Dílo sanační není ještě úplně provedeno. Nechtěli k tomu přivolití Němci, kteří chtěli míti ještě zálohu pro své požadavky nacionálně-politické. Arci lze, jak už bylo řečeno, očekávati, že skutečný schodek nebude tak nepříznivý, jak jest rozpočteno, a že do úplné sanace není daleko. Avšak dovršení sanačního díla bude jistě ještě státi české strany obětí. Bylo by však žádoucí, aby oběti ty byly jim mementem, aby nebyly bez rozmyšlení rozpínány výdaje a brzy opět aby nebyl vyvolán stav, který třeba vykupovati.

Jest nyní otázka, jak uhraditi zbývající schodek zemského hospodářství. Úvahy o osamostatnění zemského hospodářství od přírážkového systému a převzetí různých břemen zemských, na nichž nemá země zájmu, státem (četnictvo, robotárny atd.), jsou zajisté na dohlednou dobu platonické. Na snadě jest však myšlenka, bylo-li jednou počato s novým rozdělením břemene samosprávných svazků, zřídit i na Moravě okresní zastupitelstva. Ostatně rozřešení otázky uzavřeného chudinství, ústavní péče o mládež, doplnění sítě nemocnic nebude asi bez těchto okresních svazků ani proveditelné, nemá-li země upadnouti v novou finanční kalamitu.

V budoucnosti bude arci záležitosti finanční mohutnost zemských hospodářství zejména též na tom, jaký význam dovedou uhájiti sněmy nejen jako samosprávné, nýbrž i jako zákonodárné orgány vůči moci státní, tedy na jich významu politickém. V té příčině znamená sanace moravských zemských financí značný pokrok.